

Valer RUS

CONFESIONALISM ȘI CULTURĂ LA IACOB MUREȘIANU (1812-1887)

Despre întemeietorul aripii brașovene a familiei Mureșenilor s-a scris o literatură relativ bogată. Prezența intelectualului bistrițean în miezul evenimentelor vieții publice din Brașovul mijlocului secolului al XIX-lea a dus la apariția unor lucrări științifice sau de popularizare a biografiei acestuia. Cu toate acestea, exista un aspect ocultat în perioada premergătoare căderii regimului comunist din anul 1989, când istoriografia românească evita din răspuțeri să crediteze înfăptuiri istorice Bisericii Greco-Catolice, respectiv apartenența lui Iacob Mureșianu la confesiunea greco-occidentală a religiei creștine. Ceea ce era o evidență în secolul al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, devine subiect tabu după interzicerea din anul 1948. Cu toate acestea nu poate fi ignorată situarea profesorului sub zodia religiei unite cu Roma, atât prin debutul carierei sale la gimnaziul romano-catolic din Cetatea Brașovului, cât și prin intersecțiile inerente ale carierei sale pedagogice, jurnalistice și politice cu cea religioasă.

Iacob Mureșianu s-a născut în 28 noiembrie 1812, ca fiu al lui Ioan și Anastasia Mureșanu din Rebrîșoara¹. Și-a început studiile la școlile grănicerești din Năsăud, după care a urmat cursurile școlilor din Blaj. După cinci ani de gimnaziu a trecut la cursul filosofic de 2 ani (echivalentul liceului de astăzi), după care a intrat la seminarul teologic pe care îl termină în mai 1837. Din acest moment viața sa începe să fie influențată de apartenența sa confesională.

Brașovul anilor 1830 era în plin avânt comercial, cunoscând mai ales în rândul negustorilor români și greci perioada sa de apogeu. Acumulările succesive de capital în rândul marilor familii din Scheii Brașovului (Ioan, Nicolau, Orghidan, Nica) au dus la necesitatea acută a ridicării din punct de vedere educațional a tinerei generații de români cu stare materială considerabilă. Limitarea accesului în școlile germane ale orașului a creat oportunitatea necesară pentru dezvoltarea de noi școli, precum gimnaziul romano-catolic. Iată însă ce spunea chiar profesorul: „*Necesitatea unui gimnaziu romano-catolic în Brașov s-a simțit adeseori. Cu bucurie saluta deci comunitatea catolică a orașului cuvintele Maiestății sale apostolice imp. și reg. Francisc I, care în timpul înalței sale prezențe (1817) se îndura ca milostivire să spună, că un gimnaziu catolic ar fi aici de trebuință.*”²

Primul director al gimnaziului, abatele Antonie Kovács, mijlocește aducerea lui Iacob Mureșianu de la Blaj la Brașov, aceasta însemnând practic renunțarea la cariera preoțească: „*La cererea mea și prin mijlocirea Excelenței sale, episcopului romano-catolic (Nicolae Kovacs de Tușnad), superiorul lui direct, reverendissimul Ioan de Lemenyi, episcopul greco-catolic al Ardealului l-a sfătuit serios să primească profesura, ce era a se deschide a celei dintâi clase gimnaziale în parohia romano-catolică; ca un om neexpert sosi el cu supozițiunea de a primi de la mine instrucțiunile necesare și celelalte formalități pentru asigurarea viitorului său*”³. Evident că a apărut încă din epocă întrebarea cum a fost posibil ca un greco-catolic să predea la o școală romano-catolică. Același abate vine cu explicația: „*Ni s-ar putea obiecta că am aplicat în oficiile profesionale numai bărbați de confesiunea greco-unită, deoarece am fi putut și am fi trebuit să angajăm profesori catolici la o școală catolică (era vorba și de Andrei Mureșanu, care i-a succedat vărului său Iacob un anul următor). Însă mai întâi nu puterăm afla astfel de indivizi, cari să fie provăzuți cu cunoștințele trebuincioase pentru acest oficiu și cari să se hotărească la aceasta pentru o răsplată puțină și apoi în acea vreme preotul avea numai un capelan, deși de obicei avea doi, și în*

¹ Aurel A. Mureșianu, *Iacob Mureșianu. 1812-1887, Album comemorativ*, Brașov, Tipografia A. Mureșianu, 1913, p. 11.

² *Ibidem*, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 19.

*sfârșit va fi voit pronia dumnezească a tot cârmuitoare, ca tocmai prin acești bărbați să fie atrași părinții de religiuena grecească la un institut de învățământ, a cărui profesori să aparțină națiunii lor și să contribuie puternic la susținerea lui. O ochire trecătoare peste donațiunile benevole va explica îndestul, dacă acest institut s-ar fi putut suținea numai prin sprijinul catolicilor? Numai cu puteri unite i-a fost cu puțință să crească așa învederat*⁴.

Festivitatea de încheiere a primului an școlar era prezentată elogios în *Gazeta de Transilvania*, aflată sub conducerea și redacția lui George Barițiu, prietenul lui Iacob Mureșianu: „În ce uimire puseră acești tineri plini de nădejdi frumoase pe toți care erau de față, nu se poate lesne spune. Îndemânarea atât în pronunțiație, cât și în gesturi și în toată purtarea ce se poștește la astfel de producții, socotind la vrâsta acestor tineri, care parte mare n-au trecut de 13 ani, este mai de necrezut. Nu mai mult decât un an școlasticesc a trecut și ei fuseră puși în stare a declama atât de limpede, atât de curat latinește! Numa care s-au aflat de față poate să judece sporiul acest neașteptat a pomenitei tinerimi. Pentru un român era însă îmbucurător a vedea între alții și 4 prunci de români, cum ei dimpreună cu ceilalți școlari jucară rolele sale și declamară într-amândouă limbile pentru ei străine spre plăcerea tuturor. Dar cine să se poată conteni de a nu pomeni aici numele d-lui teolog absolut din Diecezul Făgărașului și profesor al acestui clas Iacob Maroșan, al cărui strădanie mai fără pildă și ostenele nespune, pretutindeni se vedea înființate și prefăcute în duhul tinerilor sieși încredințați...”⁵.

În anul 1838 apare la Brașov, sub directa îndrumare a unui alt profesor brașovean școlit la Blaj, George Barițiu, primul ziar politic al românilor transilvăneni, *Gazeta de Transilvania*. Barițiu va fi perceput, alături de cei doi Mureșeni, ca promotor al rededeșteptării naționale.

Căsătoria lui Iacob Mureșianu din anul 1840 cu Sevastia, născută în familia bogaților negustori Nicolau, a dus la asigurarea unei bunăstări materiale care să-i permită dezvoltarea de noi direcții în activitatea de ridicare culturală a brașovenilor: „Activitatea lui Iacob Mureșanu era pe atunci îndreptată mai ales întru ridicarea gimnaziului catolic. Gimnaziul acesta era la început cea mai mare binefacere și pentru români, care nu aveau în Ungaria altă școală superioară (aici în sens de liceu), în care să se vorbească românește. Iacob Mureșanu jertfea toate mai ales pentru elevii săi; pe mulți tineri săraci, dar talentați îi primea în casa sa, și-i ajuta și mulți dintre aceștia au făcut o carieră frumoasă ajungând în cele mai înalte poziții, la care era cu puțință să ajungă în țara aceasta un român.”⁶

Preluarea în anul 1850 de către Iacob Mureșianu a conducerii *Gazetei* a dus în timp foarte scurt la apariția unui conflict de sorginte confesională. Deși înainte de 1850 noul episcop ortodox al Transilvaniei, Andrei Șaguna, era în relații bune cu redactorul șef George Barițiu, apariția lui Iacob Mureșianu ca redactor responsabil al noii *Gazete Transilvane*, a dus la apariția oficiosului bisericii ortodoxe românești transilvănene, *Telegraful Român* (1852). După cum afirma Aurel A. Mureșianu, „cu toată frățietatea de la 1848, certele între neuniți și uniți nu încetară; deosebiriile dintre Blaj și Sibiu ieșiră la iveală și în foile «Gazeta» și «Telegraful Român». Uniții nu se împăcau cu unele apucături sârbești ale lui Șaguna. Astfel și «Gazeta» mai demulteori și-a îngăduit a critica pe acest mare arhieru. Acestea ajunseră până acolo, încât în anul 1855 Șaguna orânduind într-o circulară către clerul său, ca să nu mai aboneze «Gazeta Transilvaniei», învinuind pe Iacob Mureșanu, că «nu are gând bun cu dânșii și umblă să samene vrajbă și neîncredere între Arhieru și Creștini». Foaia catolică din Pesta «Religio» scrise atunci un articol într-u apărarea lui Iacob Mureșianu și G. Bariț. Șaguna trimise atunci un răspuns lui Emanoil Gojdu, care apăru în ziarul «Pester Loyd».”⁷

⁴ *Ibidem*.

⁵ „Gazeta de Transilvania”, nr. 16, 1838.

⁶ Aurel A. Mureșianu, *op. cit.*, p. 22.

⁷ *Ibidem*, p. 34.

Iacob Mureșianu a fost în relații foarte apropiate cu episcopul greco-catolic Alexandru Sterca Șuluțiu, cel care a devenit primul mitropolit al Transilvaniei (1855). În perioada scaunului eparhial al acestuia *Gazeta* este percepută ca oficios al bisericii unite cu Roma în Ardeal.

În anul 1857 muri abatele Kovacs, urmașul său de drept la conducerea gimnaziului romano-catolic fiind Iacob Mureșianu. La vizita din anul 1858 a Arhiducelui Albrecht se face publică dorința transformării școlii brașovene în gimnaziu superior. Pentru aceasta se constituie o comisie de strângere de fonduri între membrii mireni ai parohiei romano-catolice, al cărei curator fu ales Iacob Mureșianu. Suma strânsă a fost de peste 30.000 florini, suficientă pentru începerea construirii unei noi clădiri pentru școală. Au fost deschise 3 clase noi. În anul 1875, pe fondul unor agitații politice iscate în tânărlul stat austro-ungar, profesorul Iacob Mureșianu este silit să predea mandatul de director al școlii și curatoria fondului. Încercarea de destituire din funcția de director al gimnaziului romano-catolic s-a mai făcut și în anul 1868, când episcopul Fogorași l-a acuzat pe Mureșianu de agitație politică în contextul publicării în *Gazeta* a Pronunciamentului de la Blaj, semnat de liderii bisericii greco-catolice ardeleni, în frunte cu mitropolitul Sterca Șuluțiu. A fost repus în funcție în același an prin rescript imperial.⁸

Miscellanea

Vorbind despre Reuniunea Femeilor Române: „*se înțelege că după cum «Reuniunea» fără osebire confesională, așa vor fi și școalele – în privire către orfane; eară în privire religioasă, aceasta din Brașiov supt con. gr. răs. și cea din Blașiu supt cea gr. cath.*”⁹ (10/3 1855)

Iacob Mureșianu era nemulțumit de prezența greco-catolicilor din Tohanu Vechi în spațiul public: „*Tohanu Vechi, parochia cea mai aproape de noi aici, unde ne și săvârșim funcțiunile confesionale, spre cea mai mare daună a uniților și rușine, zace cu totul părăsită; nici școala cum a fost, dar nici preoți, decât idioți dandei, înotători prin aer. Ne e rușine, când suntem siliți a-i întrebuința, atât de neștiința, cât și de necălitura lor. Noi am fi de părere ca parochia aceasta izolată ca o insulă în marea neunismului, ce nu prea face cunoștință cu uniții și care vorbește despre noi ca cum am fi păgâni, ar merita cea mai întâi o deosebită considerațiune supt orice respect. Nu s-ar putea face ceva salariu pentru parochia aceasta și apoi să se trimită aici un bărbat cult și solid? din mai multe respecte?!: beserica toată săracă, cărțile toate ferfenițe, haine bisericesti parte zdranță, parte mângălite. De rușine, cu toată sărăcia, mă văzui silit să le fac eu un rând de haine. Astfel de negrijă nu ne place nici nouă, din respectul sus atins, să-mi vină popa cu cămașa unsă în cetate și cu cioarecii în vine. Vezi asta-i reprezentațiune a uniților în buricul neunismului... Scrieți Brașiovului de filială la Tohani și puneți acolo un bărbat galant.*”¹⁰ (26/3 1855)

Poziția sa între romano-catolici nu era una ușoară: „*Între catolici sum bârnă în ochi; între eștia acum cinstiți și onorat pe de o parte, de alta însă clevetit și persecutat; și totuși onorat. Cu stăpânirea știe Dzeu cum va mai fi, rău nu poate fi, că-s curat ca aurul și voi ști răspunde.*”¹¹ (9 nov. 1855)

Comentând din nou situația de la Reuniunea Femeilor Române, Iacob Mureșianu sublinia necesitatea abținerii de la etichetări confesionale, care trebuiau să cedeze în fața argumentelor patriotice naționale: „*Reuniunea e generală, e fără osebire confesională, că n-are de-a face cu uniți și neuniți, cum vrea Șaguna să o facă numai confesională ad neunită; căci când ar fi să fie confesională, atunci mai mare drept ar avea cei care îi dederă viață și o sprijiniră din toate părțile; eară Șaguna nici măcar un cerculariu n-a vrut să emită în dieceza-și pentru Reuniune dar pentru a*

⁸ *Ibidem*, p. 48.

⁹ Liviu Botezan, Ioana Botezan, *Corespondența lui Iacob Mureșianu cu Timotei Cipariu*, în „Cvmidava”, XV-XIX, 1990-1994, p. 134.

¹⁰ *Ibidem*, p. 136.

¹¹ *Ibidem*, p. 144.

Sărbilor reuniune a dat și circulariu și a vrut ca să încorporeze și pe acesta cu ea."¹² (12 aprilie 1856)

Excomunicarea *Gazetei* și prozelitismul catolic sunt extremele între care redactorul șef al celui mai important ziar brașovean oscila în comunicările sale private: „*Ce a comis Gazeta în contra stăpânirii și în contra lezei presei, încât să fie ea condamnată la astfel de sclavie nemaiauzită?! și aceasta numai în favoarea episcopului Șaguna? și atunci când el, spre hula bisericeii catolice dechiară, în contra convingerii sale, pe Gazeta de dăunătoare moralității și pe redactor îl face că n-are lege și că e ateist, pentru că doi dascăli cetitori ai Gazetei trecură la biserica unită cu Roma? Nu, nu Gazeta, nu numai noi și prin noi e aci combătută biserica unită și tot catolicismul, care în gura lui e ponegriță tot cu nume de ultramontan. Asta i-a fost buba și concordatul*”.¹³

Viziunea ecumenică a lui Timotei Cipariu, dar și reluarea misiunii pentru Iacob Mureșianu și George Barițiu sunt explicate în acest document: „*Cel puțin eu sunt omul păcii și nu pot să slujesc decât pacea și dragostea între frați, să ne iubim și să ne iertăm, se ne ajutăm și să ne adună unul către altul, că numai acesta e adevăratul spirit al creștinătății și numai unirea într-un cuget și într-o animă e puterea: și interesul nostru comun. (...) Dv. știți bine, că foarte mult ați folosit unde sunteți; și dacă veți merge de acolo întinericul rămâne după Dv.*”¹⁴ (24 decembrie 1855)

În concluzie, Iacob Mureșianu a știut să treacă cu diplomație peste barierele confesionale în realizarea obiectivelor politice și sociale pe care și le-au stabilit el și colegii săi de generație, aflați în fruntea luptei românilor de impunere în spațiul public transilvănean.

Religion and culture at Jacob Muresianu (1812-1887)

Abstract

Jacob Muresianu was a well known Romanian leader from 19th century's Brasov. He was a catholic Christian in a community dominated by orthodox. He knew how to surpass with diplomacy the confesional limits in order to fulfill political and social objectives established by him and his companions, leaders of the Romanian struggle for imposing into the Transylvanian public space.

¹² *Ibidem*, p. 149.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Mircea Gherman, *Correspondența lui Timotei Cipariu păstrată în Arhiva Mureșenilor*, în „Cvmidava”, 1979-1980, XII-1, p. 249.